

تأثیر اثربخشی الگوی جلسات مشاوره قبل از ازدواج بر وضعیت رضایت زناشویی: یک مطالعه کارآزمایی بالینی کنترل شده

فیروزه مهدیانی

کارشناس ارشد مشاوره، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد رودهن، ایران

چکیده

ارائه اطلاعات کافی به زوجین کمک می‌کند تا زندگی مشترک خود را بر مبنای صحیحی آغاز کنند. در این مطالعه به بررسی اثربخشی الگوی جلسات مشاوره قبل از ازدواج بر رضایت شغلی زوجین تازه ازدواج کرده پرداخته شده است. در این مطالعه کارآزمایی بالینی کنترل شده، نمونه‌ای متشکل از ۹۰ زوج مراجعه‌کننده به مرکز مشاوره، در سال ۱۴۰۰ به روش در دسترس انتخاب و به‌طور تصادفی به دو گروه مشاوره معمولی (۴۸ زوج) و مشاوره ویژه (۴۲ زوج) تقسیم شدند. ابزار گردآوری اطلاعات پرسشنامه دموگرافیک و پرسشنامه رضایت زناشویی انریچ بود. به‌منظور اثربخشی جلسات مشاوره در افزایش رضایت زناشویی در ابتدا و ۶ ماه پس از مشاوره، پرسشنامه توسط زوج‌ها تکمیل شد و میزان اثربخشی مشاوره در دو مرحله آزمون، مورد ارزیابی قرار گرفت. نتایج نشان داد میزان تغییرات نمرات رضایت زناشویی در گروه مشاوره ویژه و مشاوره معمولی به ترتیب ۵۱/۸ و ۲۵/۹ و این تفاوت از نظر آماری معنی‌دار بود ($P < 0/01$). تغییرات نمره در ابعاد وضعیت زناشویی، موضوعات شخصیتی، ارتباط، حل تعارض، رابطه جنسی، نقش‌های همسری و جهت‌گیری مذهبی در گروه مشاوره ویژه به‌طور معنی‌داری بیشتر از مشاوره معمولی ارزیابی شد (در همه موارد $P < 0/01$). میزان اثربخشی دو الگوی مورد بررسی بر تغییرات ابعاد مسائل مالی، اوقات فراغت، تربیت فرزند، خانواده و دوستان معنی‌دار نبود ($P > 0/05$). نتایج این مطالعه بر ضرورت توجه بیشتر به افزایش کیفیت و الگوی مشاوره قبل از ازدواج باهدف افزایش رضایت زناشویی زوج‌های در شرف ازدواج تأکید دارد.

کلیدواژه‌ها: مشاوره قبل از ازدواج، رضایت زناشویی، الگوی مشاوره.

مقدمه

خانواده یک نهاد اجتماعی مهم بر پایه ازدواج است. ازدواج یکی از موضوعات مهم زندگی بشر در طول تاریخ بوده و هست. اولین بارقه‌های ارتباطات انسانی در خانواده شعله‌ور می‌شود. روابط درون خانواده از اهمیت و حساسیت بالایی برخوردار است و کیفیت این روابط نقش بسزایی در شکل‌گیری نگرش‌ها و بازخوردهای اجتماعی و آماده‌سازی و توسعه مهارت‌های اجتماعی اعضای خانواده دارد (۱۵).

افزایش نرخ بالای نارضایتی زناشویی و طلاق در ایران منجر به تدارک برنامه‌های مختلفی برای ازدواج گردید (۸). طرح آموزش قبل از ازدواج در سال ۱۳۷۰ به منظور ارتقا سطح آگاهی زوج‌ها در زمینه‌های اخلاق اسلامی، احکام و حقوق متقابل، ضرورت کنترل جمعیت، ارتقا بهداشت روانی، پیشگیری از بیماری‌ها و آشنایی با واحدهای ارائه خدمات به تصویب رسید (۳). مراکز مشاوره یکی از واحدهای ارائه خدمات به زوج‌ها می‌باشند که یکی از وظایف آن‌ها برگزاری کلاس‌های مشاوره قبل از ازدواج می‌باشد که با نتایج آموزشی، درمانی و پیشگیرانه موجب رویکرد تازه‌ای برای جلوگیری از نارضایتی و شکست در زندگی زناشویی می‌گردد (۴). کیفیت در بخش خدمات بهداشتی بسیار حائز اهمیت است و مشاوره صحیح قبل از ازدواج یکی از اصول بهبود کیفیت خدمات بهداشتی و تنظیم خانواده است (۶ و ۱۲). اجرای برنامه‌های آموزشی بدون در نظر گرفتن انتظارات مخاطب، نیازهای واقعی آنان و اولویت‌بندی آن‌ها کیفیت را کاهش داده و موجب اتلاف منابع و امکانات است و موفقیت مورد انتظار را به دنبال نخواهد داشت (۲ و ۵).

برنامه‌های با کیفیت بالا و به‌موقع می‌توانند با کاهش پریشانی زناشویی، رضایت زناشویی را افزایش دهند (۱۶). خدمات مشاوره قبل از ازدواج به زوجین کمک می‌کند تا با آگاهی و دانش کافی زندگی مشترک خود را آغاز کنند (۱۴). میزان اثر مشاوره‌های قبل از ازدواج که به‌خوبی طراحی شده‌اند تا ۸۰ گزارش شده است و تأکید شده است عواملی از جمله مدت زمان آموزش و محتوای آموزشی به‌طور مستقیم بر نتایج تأثیرگذار است (۷). برنامه مشاوره مؤثر قبل از ازدواج یک ارتباط متقابل بین مشاور و زوجین را فراهم می‌آورد که در آن مشاور سعی می‌کند به‌صورت شفاهی مهارت‌های ارتباطی و اجتماعی را آموزش دهد و جنبه‌های فیزیکی و روانی ازدواج را برای زوج‌ها روشن کند (۱۳).

شواهد نشان می‌دهد برنامه‌های آماده‌سازی و مشاوره قبل از ازدواج در ایران عموماً ناموفق است و از کارایی لازم برخوردار نمی‌باشند (۸). کیفیت پایین مشاوره قبل از ازدواج موجب می‌شود تا سؤالات و نیازهای زوج‌ها حتی پس از کلاس‌های مشاوره بی‌پاسخ بماند (۳)؛ بنابراین توجه به الگوی جلسات مشاوره قبل از ازدواج بسیار حائز اهمیت است. در این مطالعه به بررسی اثربخشی دو الگوی معمولی و ویژه جلسات مشاوره قبل از ازدواج بر رضایت شغلی زوجین تازه ازدواج کرده پرداخته شده است.

روش کار

این مطالعه کارآزمایی بالینی کنترل شده بر روی زوج‌های شرکت‌کننده در کلاس‌های مشاوره قبل از ازدواج به مدت ۲ سال در طی سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ در شهر تهران انجام گردید. معیار ورود به مطالعه زوج‌هایی بودند که قرار بود در دو ماه آینده ازدواج کنند. در بین زوج‌هایی که به دفتر کار شخصی محقق مراجعه کردند، تعداد ۱۲۰ زوج در شرف ازدواج به‌طور تصادفی در دو گروه مشاوره معمولی (۶۰ زوج) و مشاوره ویژه (۶۰ زوج) تقسیم شدند که با توجه به عدم تکمیل پرسشنامه‌ها توسط زوج‌ها در پیگیری پس از جلسات مشاوره، در نهایت در گروه مشاوره معمولی ۴۸ زوج و در گروه مشاوره ویژه ۴۲ زوج باقی ماند. در این مطالعه اهداف مطالعه به همه زوج‌ها شرح داده شد و رضایت شفاهی آگاهانه کسب گردید.

در این مطالعه یک گروه از زوج‌ها در برنامه عادی ارائه مرکز مشاوره شرکت کردند (گروه مشاوره معمولی) که مشاوره به مدت ۱/۵ ساعت در یک جلسه به‌صورت جداگانه برای مردان و زنان ارائه گردید. در گروه دوم ابتدا با برگزاری یک جلسه مشاوره مقدماتی برای زوج‌ها به بررسی نیازها و انتظارات زوج‌ها پرداخته شد و با اولویت‌بندی آن‌ها جلسات مشاوره ویژه طراحی گردید. سپس در

چهار جلسه (هر جلسه ۱/۵ ساعت) که سه جلسه به تفکیک جنسیت و یک جلسه به صورت مشترک برای زوجها بود، برگزار شد و موضوعات اساسی مانند سلامت جنسی، تنظیم خانواده، یادگیری ارتباط، مهارت‌های حل تعارض، مهارت‌های زندگی و عقاید و اختلافات مذهبی پرداخته شد. در پایان جلسه چهارم به بحث آزاد و پاسخ به سؤالات زوجها اختصاص داده شد. جلسات برای هر دو گروه رایگان برگزار شد.

برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه دموگرافیک (سن، جنسیت، میزان تحصیلات، نوع ازدواج (فامیل، غیرفامیل)) و پرسشنامه رضایت زناشویی انریچ استفاده گردید. پرسشنامه به صورت آنلاین در سامانه پرس لاین طراحی گردید و لینک آن قبل از شروع جلسات مشاوره و بعد از گذشت ۶ ماه از مشاوره در اختیار زوجها قرار گرفت. تکمیل پرسشنامه پس از مداخله با پیگیری تلفنی انجام شد. از شرکت‌کنندگان خواسته شد تا به منظور ارزیابی جلسات مشاوره با نام مستعار یکسان در دو مرحله قبل و بعد از مداخله به تکمیل پرسشنامه اقدام نمایند.

پرسشنامه انریچ حاوی ۴۷ سؤال کوتاه می‌باشد که برای ارزیابی زمینه‌های بالقوه مشکل‌زا یا شناسایی زمینه‌های قوت و پربراری رابطه زناشویی به کار می‌رود. همچنین این پرسشنامه برای تشخیص زوج‌هایی استفاده می‌شود که نیاز به تقویت رابطه خود دارند (۹ و ۱۷). این پرسشنامه شامل خرده مقیاس‌های تحریف آرمانی، رضایت زناشویی، مسائل شخصیتی، ارتباط، حل تعارض، مدیریت مالی، فعالیت‌های اوقات فراغت، رابطه جنسی، فرزندان و فرزند پروری، خانواده و دوستان و جهت‌گیری مذهبی می‌باشد. خرده مقیاس‌ها به شرح زیر توصیف می‌شوند: (۱) تحریف آرمانی: این مقیاس تمایل شخص برای پاسخ متعارف به سؤالات پرسشنامه اندازه‌گیری می‌کند، (۲) رضایت زناشویی، (۳) مسائل شخصیتی: این مقیاس درک شخصیت را از همسرش با توجه به رفتارها و ویژگی‌ها و سطح رضایت یا عدم که مربوط به این موضوع‌ها می‌شود ارزیابی می‌کند، (۴) ارتباط: این مقیاس به احساسات، اعتقادات و نگرش‌های شخص، نسبت به نقش ارتباط در تداوم روابط زناشویی مربوط می‌شود. (۵) حل تعارض: این مقیاس نگرش‌ها، احساسات و اعتقادات شخصی همسر را در به وجود آوردن یا حل تعارض ارزیابی می‌کند و بر روی روش‌هایی برای خاتمه دادن به بحث تمرکز دارند. (۶) مدیریت مالی: این مقیاس تمرکز بر علائق نگرش‌های مربوط به روش اقتصادی و مسائلی که در روابط زن و شوهر اداره می‌شوند دارد (۷) فعالیت‌های اوقات فراغت: این مقیاس ترجیحات شخصی هر زوج را برای گذراندن اوقات فراغت ارزیابی می‌کند (۸) روابط جنسی: این طبقه احساسات و نگرانی‌های شخصی را درباره روابط جنسی و عاطفی با همسر ارزیابی می‌کند. آیتم‌ها منعکس‌کننده رضایت از ابراز عواطف و میزان احساسات، راحتی در بحث‌های مربوط به موضوع‌های جنسی و آمیزشی است. (۹) فرزندان و فرزند پروری: این مقیاس نگرش‌ها و احساسات شخصی را درباره داشتن فرزند و توافق روی تعداد فرزندان ارزیابی می‌کند. (۱۰) خانواده و دوستان: این مقیاس به ارزیابی احساسات و علائق مربوط به روابط با خویشاوندان، اقوام و همسر و دوستان می‌پردازد (۱۱) جهت‌گیری مذهبی: این مقیاس نگرش‌ها، احساسات و علائق شخص را درباره اعتقادات و اعمال مذهبی در زندگی زناشویی ارزیابی می‌کند (۱). پایایی و روایی این پرسشنامه در مطالعات متعددی تأیید شده است (۱).

تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS ورژن ۲۲ انجام شد. در توصیف ویژگی‌های دموگرافیک در دو گروه مورد مطالعه از تعداد (درصد) استفاده شد. بررسی توزیع نرمال تغییرات نمره در ابعاد رضایت زناشویی با استفاده از آزمون کلموگروف-اسمیرنوف صورت گرفت و توزیع نرمال آن‌ها رد گردید. به منظور ارزیابی تأثیر دو الگوی جلسات مشاوره، تغییرات نمرات در ابعاد رضایت زناشویی در دو گروه محاسبه و مقایسه تغییرات با استفاده از آزمون ناپارامتری یو-من ویتنی انجام شد. در کلیه آزمون‌ها $p < 0.05$ معنی‌دار تلقی گردید.

نتایج

در این مطالعه ۹۰ زوج داوطلب شرکت در مطالعه که برای مشاوره قبل از ازدواج مراجعه کرده بودند مورد بررسی قرار گرفت. در جدول ۱ توصیف اطلاعات دموگرافیک شرکت‌کنندگان در دو گروه ارائه شده است. بیشترین رنج سنی زوج‌های شرکت‌کننده در دو

گروه ۲۶-۳۰ سال بود. زنان نسبت به مردان مشارکت بیشتری در مطالعه داشتند. در هر دو گروه بیش از ۵۰ درصد پاسخگویان تحصیلات لیسانس و فوق لیسانس داشتند. ازدواج غیر فامیلی در هر دو گروه بیشتر از ازدواج فامیلی بود.

جدول ۱- توصیف اطلاعات دموگرافیک زوجها در دو گروه مشاوره

متغیر	مشاوره معمولی (تعداد ۴۸)	مشاوره ویژه (تعداد ۴۲)
سن (سال)	کمتر از ۲۰	۱۱(۲۶/۲)
	۲۰-۲۵	۱۵(۳۵/۷)
	۳۰-۲۶	۱۲(۲۸/۶)
	۳۰ >	۴(۹/۵)
جنسیت	زن	۲۳(۵۴/۸)
	مرد	۱۹(۴۵/۲)
تحصیلات	دیپلم و فوق دیپلم	۱۵(۳۵/۷)
	لیسانس و فوق لیسانس	۲۳(۵۴/۸)
	دکتر	۴(۹/۵)
نوع ازدواج	فامیلی	۱۶(۳۸/۱)
	غیر فامیلی	۲۶(۶۱/۹)

تغییرات میانگین نمرات در گروه مشاوره معمولی و مشاوره ویژه به ترتیب ۵۱/۸ و ۲۵/۹ اندازه گیری گردید که آزمون ناپارامتری یو مان ویتنی تفاوت معنی داری را نشان داد ($P < 0/001$). در جدول ۲ ابعاد رضایت زناشویی قبل و بعد از مشاوره در دو گروه نشان داده شده است. نتایج نشان می دهد تغییرات نمره در ابعاد وضعیت زناشویی، موضوعات شخصیتی، ارتباط، حل تعارض، رابطه جنسی، نقش های همسری و جهت گیری مذهبی در گروه مشاوره ویژه به طور معنی داری بیشتر از مشاوره معمولی می باشد (در همه موارد $P < 0/001$). تغییرات سایر ابعاد از جمله مسائل مالی ($P = 0/374$)، اوقات فراغت ($P = 0/495$)، تربیت فرزند ($P = 0/275$) و خانواده و دوستان ($P = 0/062$) در دو گروه مشاوره معمولی و ویژه تفاوت معنی داری نداشت.

جدول ۲- مقایسه ابعاد رضایت زناشویی قبل و بعد از مشاوره قبل از ازدواج در دو گروه مشاوره

سطح معنی داری	مشاوره ویژه (تعداد ۴۲)			مشاوره معمولی (تعداد ۴۸)			ابعاد
	میزان تغییرات	بعد	قبل	میزان تغییرات	بعد	قبل	
$< 0/001$	۷/۲	۲۴/۹	۱۷/۷	۱/۴	۲۰/۱	۱۸/۷	وضعیت زناشویی
$< 0/001$	۵/۲	۲۳	۱۷/۸	۱/۲	۱۹/۶	۱۸/۴	موضوعات شخصیتی
$< 0/001$	۶/۶	۲۲/۲	۱۵/۶	۴/۳	۱۹/۸	۱۴/۵	ارتباط
$< 0/001$	۷/۶	۲۶/۷	۱۹	۳	۲۳/۱	۲۰/۱	حل تعارض
۰/۳۷۴	۱/۰۴	۱۵/۲	۱۴/۲	۰/۷	۱۶/۲	۱۵/۵	مسائل مالی

۰/۴۹۵	۱/۱	۲۱/۵	۲۰/۴	۳/۱	۲۳/۲	۲۰/۱	اوقات فراغت
<۰/۰۰۱	۸/۵	۲۶/۳	۱۷/۸	۲/۵	۲۲/۵	۱۹/۹	رابطه جنسی
۰/۲۷۵	۰/۳	۹/۷	۹/۳	۰/۷	۱۱/۸	۱۱/۱	تربیت فرزند
۰/۰۶۲	۰/۸	۹/۶	۸/۹	۰/۶	۱۰/۶	۱۰	خانواده و دوستان
<۰/۰۰۱	۹/۴	۲۶	۱۶/۵	۷/۱	۲۵/۷	۱۸/۶	نقش‌های همسری
<۰/۰۰۱	۱/۴	۱۸/۸	۱۷/۴	۳/۹	۲۰/۴	۱۶/۵	جهت‌گیری مذهبی

بحث و نتیجه‌گیری

این مطالعه باهدف بررسی دو الگوی مشاوره قبل از ازدواج بر وضعیت رضایت زناشویی زوج‌های در شرف ازدواج در تهران انجام شد. بررسی تغییرات نمره رضایت زناشویی در دو گروه نشان داد الگوی مشاوره ویژه به‌طور قابل‌توجهی در افزایش رضایت زناشویی در مقایسه با مشاوره روتین و معمولی قبل از ازدواج مؤثر بوده است.

در مطالعه حاضر عدم تفاوت معنی‌دار در ابعاد مسائل مالی، اوقات فراغت، تربیت فرزند و خانواده و دوستان در دو گروه مشاوره معمولی و ویژه قبل از ازدواج بود. دلایل این موضوع می‌تواند در اولویت قرار نگرفتن این ابعاد در انتظارات زوج‌ها از جلسات مشاوره قبل از ازدواج باشد. از سوی دیگر مشاهده شد الگوی مشاوره ویژه در بهبود ابعاد رضایت زناشویی، موضوعات شخصیتی، ارتباط، حل تعارض، رابطه جنسی، نقش‌های همسری و جهت‌گیری مذهبی مؤثرتر از الگوی مشاوره معمولی بود ($P < 0/001$). بیشترین رضایتمندی به ترتیب در ابعاد رابطه جنسی، وضعیت زناشویی و حل تعارض بود.

مشابه مطالعه ما اهمیت بسزای مشاوره قبل از ازدواج توسط سایر محققین نیز گزارش شده است. Westheimer و همکاران (۲۰۰۵) عواملی از جمله کمبود اطلاعات جنسی در مورد آناتومی و چرخه پاسخ جنسی را در عملکرد و نارضایتی جنسی مؤثر بیان کردند (۱۸). Shokrani و همکاران (۲۰۲۰) نشان دادند رضایت جنسی یکی از عوامل مؤثر در بقا و سلامت خانواده است و آموزش جنسی می‌تواند با افزایش رضایت جنسی، رضایت زناشویی را نیز افزایش دهد (۱۵). در مطالعه رضاییگی داورانی و همکاران (۱۳۹۵) مهم‌ترین نیاز آموزشی زوج‌های جوان آموزش روابط جنسی و روابط با همسر و خانواده بیان شد (۳). مشاوره موجب بهبود مهارت‌های ارتباطی و حل تعارض بین زوج‌ها می‌گردد، در نتیجه آن‌ها می‌توانند نیازها، تمایلات، ترجیحات و انتظارات خود را به‌طور مؤثر با یکدیگر در میان بگذارند (۱۱). مهارت‌های ارتباطی مانند گوش دادن فعال، همدلی و ابراز وجود صمیمیت بین زوج‌ها را افزایش داده و موجب تقویت یک رابطه مؤثر و متقابل می‌گردد (۸). نقطه قوت مطالعه حاضر این بود که نشان داد علاوه بر تأثیر مثبت مشاوره قبل از ازدواج بر بهبود روابط و کاهش تعارض، الگوی مشاوره نیز تأثیر قابل‌توجهی دارد. Karimisasi و همکاران (۲۰۱۵) نیز بر تأثیر الگوی مشاوره قبل از ازدواج تأکید کردند (۱۰). سالاروند و همکاران (۱۳۹۰) نیز در بررسی کیفیت جلسات مشاوره قبل از ازدواج نیاز زوج‌ها را به آموزش بیشتر و افزایش تعداد جلسات آموزشی را ابراز نمودند (۴).

همچنین نتایج مطالعه حاضر تأثیر معنی‌دار مشاوره ویژه قبل از ازدواج را بر بهبود جهت‌گیری مذهبی نسبت به مشاوره معمول نشان داد. مطالعات انجام شده نشان داده‌اند که پایبندی به مذهب عامل مهمی در پایداری ازدواج و رضایت زناشویی است و هرچه میزان مغایرت در باورهای مذهبی زوجین بیشتر باشد، میزان اختلاف آن‌ها بیشتر خواهد بود (۱۹-۲۲). زمانی که در جلسات مشاوره قبل از ازدواج به‌طور ویژه به جهت‌گیری مذهبی پرداخته شود، آگاهی و نگرش زوج‌ها در این مقوله نسبت به یکدیگر افزایش یافته و ازدواج پایدارتر و با رضایت بیشتری خواهند داشت.

از محدودیت‌های این مطالعه می‌توان به کاهش حجم نمونه که به دلیل عدم همکاری برخی از زوجین در تکمیل پرسشنامه‌ها ایجاد شد اشاره کرد. همچنین از آنجا که این مطالعه تک مرکزی اجرا شد، برای افزایش قابلیت اعتماد به نتایج و تعمیم آن‌ها، مطالعات در حجم نمونه بیشتری مورد نیاز است.

منابع

۱. پروین ن، فاطمی آ، امینیان ف، رفیعی وردنجانی ل. تأثیر جلسات آموزش مهارت‌های زندگی بر وضعیت رضایت زناشویی پرسنل پرستاری زن شاغل در بیمارستان هاجر (س) شهرکرد: یک مطالعه کارآزمایی بالینی. مجله بالینی پرستاری و مامایی، ۳(۲)، ۱۳۹۳: ۳۷-۴۶.
۲. پورمرزی داوود، ریماز شهناز، مرقاتی خویی عفت السادات، رازی مریم، شکوهی مصطفی. بررسی مقایسه‌ای نیازهای آموزشی بهداشت جنسی و باروری جوانان در دو موقعیت قبل و بعد از ازدواج، تهران ۱۳۹۰. علوم پزشکی رازی (مجله دانشگاه علوم پزشکی ایران). ۱۳۹۲، ۲۰(۱۰۶): ۳۰-۳۹.
۳. رضاییگی داورانی ع، خانجانی ن، ایرانپور ع، محسنی م، نجار منصوری ش. نیازهای آموزشی زوج‌های مراجعه‌کننده به کلاس‌های مشاوره قبل از ازدواج مرکز بهداشت شهرستان کرمان. فصلنامه علمی پژوهش‌های سلامت‌محور. ۱۳۹۵، ۱: ۸۰-۶۹.
۴. سالاروند ش، بحری ن، حیدری س، خدیو م. ارزیابی کیفیت کلاس‌های مشاوره تنظیم خانواده قبل از ازدواج از دیدگاه زوجین آموزش دیده. مجله دانشکده پزشکی اصفهان. ۱۳۹۰، ۲۹(۱۲۸): ۱۴۶-۱۳۸.
۵. کریمی س، جوادی ک، یعقوبی ک، فتحعلی زاده س، ملایی م. نیازسنجی آموزش مداوم حرفه‌ای دانش‌آموختگان مدیریت خدمات بهداشتی درمانی. مدیریت اطلاعات سلامت. ۱۳۹۰، ۸(۱): ۷۰-۶۱.
6. Agamolaei T, Zare Sh, Poodat A, Kebriaei A. Customers' perceptions and expectations of primary health care services quality in health centers of Bandar abbas. *Journal of Hormozgan University of Medical Sciences* 2007; 11(3): 173-9
7. Carroll JS, Doherty WJ. Evaluating the effectiveness of premarital prevention programs: A meta-analytic review of outcome research. *Family relations*. 2003 Apr;52(2):105-18.
8. Farnam F, Pakgozar M, Mir-mohammadali M. Effect of pre-marriage counseling on marital satisfaction of Iranian newlywed couples: a randomized controlled trial. *Sexuality & Culture*. 2011;15(2):141-52.
9. Fowers BJ, Olson DH. Enrich marital satisfaction scale a brief research and clinical tool. *Journal of Family Psychology*. 1993; 7(2): 176-85.
10. Karimisani P, Esmaili M. The effectiveness of pre-marriage counseling model on marital satisfaction according to multiple aspects domestic approach. *Research in Clinical Psychology and Counseling*. 2015 Jun 22;5(1):4-19.
11. Larson JH, Anderson SM, Holman TB, Niemann BK. A longitudinal study of the effects of premarital communication, relationship stability, and self-esteem on sexual satisfaction in the first year of marriage. *Journal of sex & marital therapy*. 1998 Jul 1;24(3):193-206.
12. Pakgozar M, Mirmohammadali M, Mahmoudi M, arnam F. Effect of pre-marriage counseling on the sexual health. *Hayat* 2006; 11(3-4): 39-46 .
13. Sauber SR, L'Abate L, Weeks GR, Buchanan WL. *The dictionary of family psychology and family therapy*. Sage; 1993 Aug 9.
14. Shahidzadeh A, Mir Moeeni ES, Azimian MH, ani-Kashani Kh. A qualitative assessment of urban family planning facilities Hamadan, May September 2003. *Journal of School of Public Health and Institute of Public Health Research* 2004; 2(1): 1-10
15. Shokrani S. The effect of education based on sexual self-efficacy on marital satisfaction in women. *Archives of Pharmacy Practice*. 2020;11(1):138-42.

16. Silliman B, Schumm WR. Marriage preparation programs: A literature review. *The Family Journal*. 2000 Apr;8(2):133-42.
17. Spanier, G. B. (1976). Measuring dyadic adjustment :New scales for assessing the quality of marriage and other dyads. *Journal of Marriage and the Family*, 38, 15–28
18. Westheimer RK, Lopater S. Human sexuality: A psychosocial perspective. *Recording for the Blind & Dyslexic*; 2002.
19. Karimisani P, Esmaili M. The effectiveness of pre-marriage counseling model on marital satisfaction according to multiple aspects domestic approach. *Research in Clinical Psychology and Counseling*. 2015 Jun 22;5(1):4-19.
20. Call VR, Heaton TB. Religious influence on marital stability. *Journal for the scientific study of religion*. 1997 Sep 1:382-92.
21. Hünler OS, Gençöz T. The effect of religiousness on marital satisfaction: Testing the mediator role of marital problem solving between religiousness and marital satisfaction relationship. *Contemporary family therapy*. 2005 Mar;27(1):123-36.
22. Fiese BH, Tomcho TJ. Finding meaning in religious practices: The relation between religious holiday rituals and marital satisfaction. *Journal of family psychology*. 2001 Dec;15(4):597.